

RISCURILE NATURALE ȘI DE ORDIN ANTROPOGEN PRIVIND SECURITATEA ALIMENTARĂ A ȚĂRII

Tudor Bajura, dr. hab. în economie, IEFS
Natalia Mocanu, dr. în economie, UASM

***Sumar:** Asigurarea securității alimentare a țării, fie și în condițiile globalizării activității economice, constituie una din prioritățile indiscutabile ale administrației publice de toate niveluri ierarhice. Cu toate că Republica Moldova în plan mondial este recunoscută ca un stat cu capacități considerabile de autoaprovizionare situația din ultimii ani pe piața produselor agro-alimentare stârnește unele semne de îngrijorare în privința securității alimentare rezultatul analizei efectuate sunt constatate unele modificări negative în corelația de import-export a produselor alimentare, precum și înaintate propuneri în ce privește îmbunătățirea situației pe piața produselor agro-alimentare.*

***Abstract:** Ensuring food security of the country, even in condition of globalization of economics activity, is one of the main areas of activity of national governments and local administrations of all hierarchical levels. Although, Moldova is appreciated in the world as a country with unquestionable capacity to selfensuring with agricultural products, the situation on this segment of national security of the state in last years raises more serious concerns. In the analysis performed are reasoned proposals on maintaining a balance between production (internal) and consumption of agricultural food.*

***Cuvinte cheie:** securitate alimentară, riscuri, asigurare, producția agro-alimentară, rațion de consum, încasări, venituri, datorii, investiții, salariu.*

Ca și pentru celelalte țări ale continentului european, pentru Republica Moldova sunt evidențiate o mulțime de riscuri de diferit gen privind asigurarea securității alimentare. Fiind clasificate în două grupe mari ele pot fi numite riscuri exogene și cele endogene.

Instabilitatea securității alimentare, în plan mondial, se reflectă, în mod negativ, și asupra satisfacerii necesităților populației Republicii Moldova în produsele alimentare autohtone de valoare energetică corespunzătoare și în asortimentul tradițional bogat al raționului de hrană.

Sistematizarea, mai mult sau mai puțin recunoscută în plan național, a riscurilor exogene, chiar dacă este necesară, nu constituie scopul principal al investigațiilor date. Totuși, putem menționa că, în linii mari, pericolul major pe calea menținerii durabile a nivelului necesar de asigurare a securității alimentare în perspectiva de lungă durată îl constituie: (i) schimbarea climei pe globul pământesc și apariția tot mai frecventă a

cataclismelor (calamităților, hazardurilor etc.) naturale de proporții, drept consecință a cărora funcționarea sectorului agro-alimentar autohton este puternic periclitată; (ii) pe măsura creșterii prețurilor la sursele energetice tradiționale apare pericolul readresării unei părți considerabile a produselor agricole de la consumatorii tradiționali spre cele de alternativă, adică – spre transformarea lor în biodisel, etanol, biogaze etc.; (iii) creșterea numărului populației de pe globul pământesc, dar, mai ales, creșterea capacităților de plată a unor regiuni anterior slab dezvoltate (ex. Asia de Sud și Sud-est) va provoca redistribuirea fruxurilor alimentare spre aceste regiuni în detrimentul, întâi de toate, țărilor sărace din alte regiuni și/sau continente.

Este interesantă modalitatea de depășire a acestor fenomene de risc privind asigurarea securității alimentare în alte țări de pe globul pământesc. De exemplu, China, fiind cel mai mare producător, dar și consumator, al produselor agro-alimentare în ultimii ani practică cumpărare masivă a loturilor de pământ în alte țări și de pe alte continente, unde organizează producerea produselor pentru satisfacere necesităților interne ale țării.

Conform informației, recent apărute pe paginile Internetului (autor Marc Schober – [1]), Republica Chineză, având aproximativ 20 % din populația planetei, dispune numai de 7 % din suprafața mondială a pământului arabil, o mare parte din care în prezent se află într-o stare avansată de degradare, preponderent prin acțiunea fenomenelor de eroziune a solului, deșertificare și micșorarea suprafețelor arabile din cauza dezvoltării (construcții capitale, împădurire, formarea infrastructurii etc.).

Pentru depășirea efectului negativ al fenomenelor menționate, China a investit numai într-un singur an (a. 2008) mai mult de 5 mlrd. dol. SUA în cumpărarea pământului agricol în 18 țări de pe continentul African. Pentru îngrijirea suprafețelor cumpărate tot în aceste țări au fost trimiși mai mult de 1 mln. de lucrători agricoli din China, care în prezent asigură exporturi stabile spre patria lor adevărată a grăunțoaselor și altor culturi agricole, obținute cu ajutorul investițiilor și forței de muncă din China.

Tot din sursa citată putem afla că aproximativ spre sfârșitul primului deceniu din secolul XXI China treptat s-a transformat dintr-o țară exportator curat al grăunțoaselor, într-o țară de importator curat cu potențialul ei în această calitate la nivel de zeci de milioane de tone de grâu, de soie etc. După aprecierile experților americani numai în a. 2010 China va importa aproximativ 40 milioane de tone de soie, care este pe larg utilizată atât în rațiunea alimentară al oamenilor, cât și ca furaj pentru hrana animalelor și/sau păsărilor.

Reieșind din volumul PIB-ului pe cap de locuitor, luând în considerație nivelul de salarizare și capacitățile de plată relativ și absolut reduse ale cetățenilor Republicii Moldova, factorii exogeni de amenințare privind securitatea alimentară rămân destul de sensibili pentru majoritatea covârșitoare a populației țării.

Tot ca un exemplu putem aduce faptul scumpirii bruscă a prețurilor de hrișcă în Federația Rusă, care a avut loc din cauza secetei excesive în această țară în vara a. 2010. Imediat după ce au fost anunțate în mijloacele mas-media semnalele precum că un kilogram de hrișcă a ajuns în Federația Rusă până la 20-25 lei MD (creștere de 2-3 ori), aproximativ același preț în curând a fost manifestat și pe rafturile magazinelor din

Republica Moldova, cu totul că fenomenul secetei ne-a ocolit pe noi (slava Domnului) în acest an.

La etapa actuală de globalizare a activității economice, după cum să știe, securitatea alimentară a fiecărei țări este asigurată, practic, din două surse. Prima sursă – **producția proprie** a produselor alimentare. Cea a doua – asigurarea securității alimentare a populației țării din **sursele de import**. Calculele efectuate ne arată asigurarea, tot mai accentuată, a securității alimentare a țării pe contul importului. De exemplu, în ultimii doi ani, volumul produselor alimentare importate a constituit până la 40% din totalul acestor produse, vândute pe teritoriul țării prin rețeaua de comercializare cu amănuntul.

Din analiza retrospectivă a activității economico-financiare a sectorului agro-alimentar autohton putem concluziona, că Republica Moldova, practic, în toată perioada înainte de reformare s-a manifestat ca un stat – exportatorul net al produselor agro-alimentare, acoperirea importului anual al produselor agro-alimentare prin exportul lor fiind de 2-3 ori și mai mult. Pe parcursul întregii perioade de reformare acest indice, însă, a fost în permanentă scădere, iar, în ultimii doi ani (a. 2007-2008) din perioada analizată, importul produselor agro-alimentare, practic, depășește exportul lor (tab. 1; fig. 1,2).

Tabelul 1

Dinamica exportului și importului produselor agro-alimentare

mii dol. SUA

Indicatorii	Anii					a. 2008 în % cătore a. 2000
	2000	2005	2006	2007	2008	
1	2	3	4	5	6	7
Import						
1. Animale vii și produse animaliere	10744,5	57194,1	51930,6	61633,3	100329,5	933,8
2. Produse vegetale	25345,6	65022,9	72756,9	150371,9	166757,3	657,9
3. Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale	2410,2	9885,9	11130,6	16012,9	20883,5	866,5
4. Produse alimentare; băuturi alcoolice și nealcoolice; tutun	71233,9	147472,1	179793,8	237866,2	353420,2	496,1
5. Piei crude, piei tăbăcite, blănuri și produse din acestea	2458,3	69589,6	22803,7	27497,0	33183,3	1349,8
6. Lemn și produse din lemn (exclusiv mobilier)	9941,7	43624,3	52079,6	67661,2	89315,3	898,4
Total import	122134,2	392788,9	390495,2	561042,5	753889,1	617,3
Export						
1. Animale vii și produse animaliere	22793,6	17204,0	16227,3	13579,5	10133,4	44,5
2. Produse vegetale	65857,0	131906,7	136489,1	162873,5	210090,2	319,0
3. Grăsimi și uleiuri animale sau vegetale	3868,1	37790,6	34857,1	55262,7	62890,2	1625,9
4. Produse alimentare, băuturi alcoolice și nealcoolice, tutun	198433,4	395970,0	276374,2	275973,0	311918,2	157,2
5. Piei crude, piei tăbăcite, blănuri și produse din acestea	13056,7	71574,2	23646,3	29064,6	33300,1	255,0
6. Lemn și produse din lemn (exclusiv mobilier)	806,5	2290,4	3988,3	4305,6	5392,5	668,6

1	2	3	4	5	6	7
Total export	304815,3	656735,9	491582,3	541058,9	633724,6	207,9
Coefficientul acoperirii importului produselor agro-alimentare cu export $K = \text{Export} / \text{Import}$	2,50	1,67	1,26	0,96	0,84	33,6

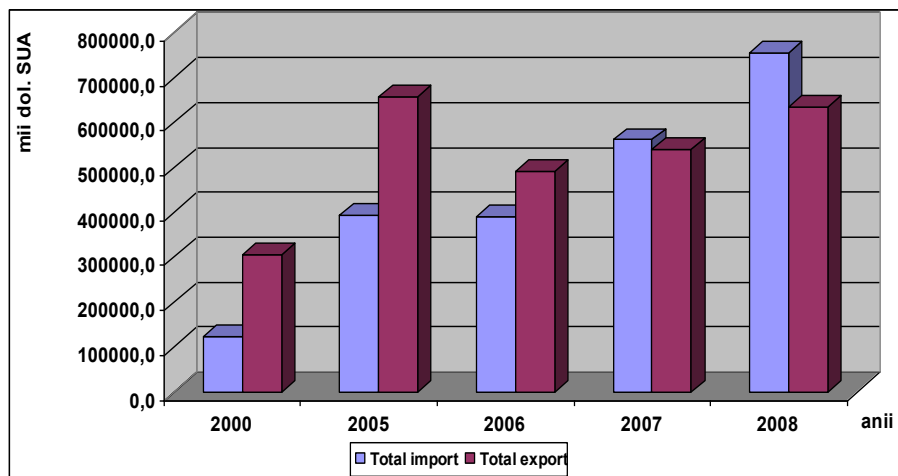

Fig. 1. Corelația dintre importul și exportul produselor agro-alimentare

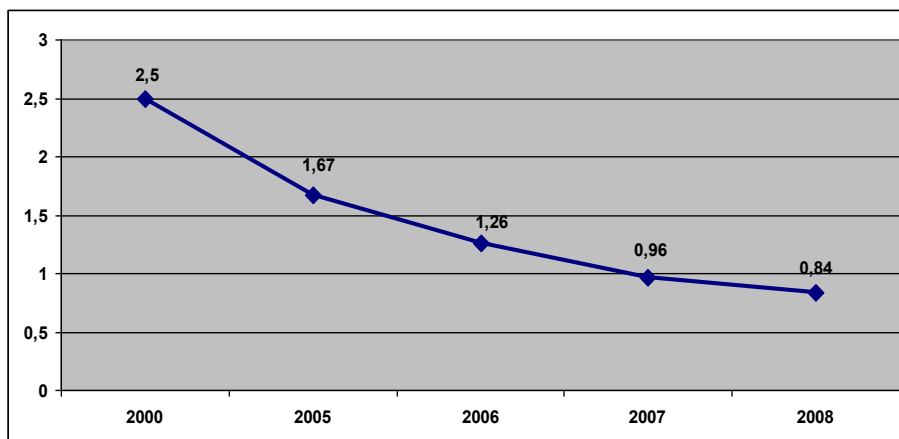

Fig. 2. Dinamica modificării coeficientul acoperirii importului produselor agro-alimentare cu export

Datele tabelului 1 ne demonstrează tendința evidentă de creștere accelerată a ritmurilor de import în comparația cu cele de export, drept consecință fiind tot mai pronunțată dependența pieței agro-alimentare autohtone de importuri a produselor respective. Și mai accentuate sunt situațiile de risc privind asigurarea securității alimentare pe unele grupe specifice de produse, de exemplu, carnea și produsele din carne, laptele și produsele lactate etc.

Din tabloul general al importurilor produselor agro-alimentare, dar mai ales a ritmurilor cu adevărat alarmante de creștere a acestora, putem constata prezența schimonosirilor și dezichilibrelor structurale de proporții în cadrul sectorului agro-alimentar autohton la etapa inițială postprivatizațională.

La nivel național, în calitate de indicator principal al deficiențelor structurale poate servi corelația dintre sectoarele de fito- și zootehnie. În mod natural, dacă excludem influența exportului-importului produselor agro-alimentare, corelația dintre ramurile fitotehnice și cele zootehnice în agricultură trebuie să fie aproximativ egală cu corelația dintre produsele fitotehnice și zootehnice din rațiunea științific argumentată de consum al omului.

Tabelul 2
Componența normată a coșului optim de consum în calcul la o persoană

(la data de 01.06.09)

Denumirea produselor	Utilizarea lunară				Utilizarea anuală		
	Cantitatea, kg	Cantitatea de kcalorii în produsul utilizat	Costul unității, lei/kg	Costul total pe lună, lei	Cantitatea, kg	Valoarea produselor în kcalorii	Costul produselor pentru un an, lei
Unt	0,6	4488	52,0	31,2	7,2	53856	374,4
Brânză	0,7	1620	38,0	26,6	8,4	19440	319,2
Lapte și alte lactate	7,5	4200	9,0	67,5	90,0	50400	810,0
Carne de vită	1,5	3270	70,0	105,0	18,0	39240	1260,0
Carne de porc	1,8	6426	75,0	135,0	21,6	77112	1620,0
Carne de pasăre	1,5	3600	27,0	40,5	18,0	43200	486,0
Pește	1,5	1050	35,0	52,5	18,0	12600	630,0
Ouă de pasăre	0,8	1400	12,0	9,6	9,6	16800	115,2
Alte produse animale	1,5	3750	55,4	83,1	13,50	45000	997,2
Pâine	10,0	23300	3,0	30,0	120,0	279600	360,0
Crupe	1,0	3072,87	11,2	11,2	12,0	3687	134,4
Macaroane	0,5	1500	12,0	6,0	6,0	18000	72,0
Ulei vegetal	1,0	8990,67	13,0	13,0	12,0	107888	156,0
Zahăr	1,5	5610	8,0	12,0	18,0	67320	144,0
Legume și bostănoase	9,0	3150	10,0	90,0	108,0	37800	1080,0
Cartofi	5,0	4000	6,0	30,0	60,0	48000	360,0
Fructe și pomsore	7,5	3420	7,8	58,5	90,0	41040	702
Alte produse fitotehnice	3,425	6678,8	11,8	40,0	28,8	80146	480,0
Costul total	*	89526,34	*	841,7	*	1074316	10088,4

Analiza efectuată demonstrează, că în expresie bănească aproape 2/3 din acest rațiune este constituit din produsele zootehnice, inclusiv carne, lapte, ouă, pește, miere de albine etc. Tot din această analiză concluzionăm, că în valoarea energetică produsele zootehnice din rațiunea științific argumentată de alimentație al unui om constituie doar 1/3. Deci, fiecare Kilocalorie sub forma de produse zootehnice este,

ulterior, apreciată pe piață în medie de două ori mai scump decât cea de proveniență fitotehnică. Și mai mare este diferența aprecierii unei Kilocalorii, de exemplu, sub forma de pâine (1,28 lei/1000 Kcal) și sub forma de carne de vite cornute mari (32,1 lei/1000 Kcal).

Chiar dacă distanța de la câmpul (ferma) producătorului până la masa consumatorului este prea lungă și destul de complicată (se are în vedere prezența diferitelor etape intermediare de mișcare a produsului, inclusiv: transportarea, procesarea, ambalarea, păstrarea, comercializarea), proporțiile generale evident că nu pot fi ignorate pe tot parcursul de promovare a produsului. Despre faptul, că aceste proporții sunt durabile și se respectă cu strictețe denotă experiența altor țări cu sectorul agro-industrial puternic dezvoltat (de exemplu: Olanda, Danemarca, Franța, Germania, Marea Britanie etc.). Cu unele mici excepții, practic, în toate aceste țări producția agricolă, în exprimare bănească cu 2/3, este constituită din produsele zootehnice și numai cu 1/3 din cele fitotehnice. Fiind stabilită la nivel de agricultură structura (proporția) produselor fito- și zootehnice este păstrată până la etapa finală (de consum).

Cu totul alta este corelația dintre produsele fito- și zootehnice în agricultura autohtonă la etapa postprivatizațională de dezvoltare. Datele Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova arată că „în anul 2008 ponderea producției vegetale în totalul producției agricole a constituit 74,4%, din care: culturi cerealiere și leguminoase boabe – 25%; culturi tehnice – 12,3%; cartofi, legume și bostănoase – 12,4%; fructe și struguri – 20,4%. Producției animale i-a revenit 25,6%, din care: vite și păsări – 12,6%; lapte – 9,1%; ouă – 3,1% [2].

Este important de subliniat, că structura irațională de producție n-ar fi atât de periculoasă pentru securitatea alimentară a țării, în caz că tot ce se produce este orientat spre piață, adică, constituie producție–marfă. Cu părere de rău, însă, o mare parte (după calculele noastre 68,7 la sută) din producția agricolă din start este orientată spre autoconsum a producătorilor agricoli. Prin noțiunea de „autoconsum” se subînțelege, de exemplu, consumul semințelor și/sau furajelor în întreprinderile agricole mari, consumul produselor zootehnice (ouă, carne de găină, lapte etc.) în cadrul gospodăriilor țărănești mici sau celor casnice auxiliare. Anume producția animalieră (cu unele mici excepții) este concentrată în sectorul mic de producție agricolă, destinația principală a căruia o constituie activitatea de autoaprovizionare. Cel mai elocvent exemplu în această ordine de idei poate servi faptul, că din tot volumul de lapte de vacă, produs în a. 2008 (543 mii tone), spre realizare pe piață (fabricilor de procesare a laptelui) au fost direcționate numai 124 mii tone (22,8%).

Explicații primitive, precum că pentru cealaltă parte de producție nu există piață de desfacere, nu pot fi acceptate. Ca argument de veridicitate a acestei constatări putem folosi datele tab. 1, din care poate fi văzută dinamica importurilor produselor respective pentru care, evident, se găsesc și banii, și piața de desfacere.

Faptul creșterii atât de vertiginoase a deficitului comerțului exterior în ultimii ani într-o mare măsură este stipulat și prin atragerea importurilor masive a produselor agro-alimentare, o mare parte din care face grupa produselor zootehnice.

Disproporții structurale a sectorului agrar provoacă un șir întreg de alte deficiențe și neajunsuri, care practic blochează dezvoltarea acestui sector, inclusiv și

prin emigrarea în masă a oamenilor din agricultura și din spațiul rural în întregime. Pot fi aduse zeci și sute de argumente, precum, că dezvoltarea dinamică și durabilă a sectorului agrar nu e posibilă în baza structurii schimonosite. Orice disproporție mai devreme sau mai târziu se va transforma în mai multe izbucniri canceroase, practic imposibil de lecut. De exemplu, lipsa întreprinderilor zootehnice specializate, producători de marfă, înseamnă lipsa deplină a locurilor de muncă cu ciclul anual de ocupare. La rândul său din cauza lipsei locurilor de muncă și a unui salariu decent zeci și sute de mii de țărani sunt nevoiți de a pleca în străinătate.

Un alt exemplu. Lipsa practic deplină în spațiul rural a întreprinderilor mici și/sau mijlocii de creștere a bovinelor, a cauzat faptul, că în ultimii cinci ani în Republica Moldova practic n-a fost cumpărată nici o combină de furaj, inclusiv de pregătire a silozului. Drept consecință, practic, tot masivul de porumb este utilizat pentru producerea boabelor. Alături de grâu și alte culturi grânțoase acest porumb formează stocuri considerabile de cereale, care, la rândul lor, nefiind solicitate de fermele zootehnice, zac în depozite, se putrezesc, se mucegăiesc etc. Chiar dacă, în urma urmei, vor fi exportate, nu ne bucură faptul exportului în masă a grăunțoaselor și importul, tot în masă, a cărnii, laptelui și produselor de prelucrare a lor.

Al doilea după număr, dar nu și după importanță, pericolul privind dezvoltarea sectorului agrar îl constituie influența și, iarăși, structura neargumentată a investițiilor agricole atât după sursele de proveniență a capitalului investit, cât și după destinația plasării acestui capital. Cu toate, că statistica oficială arată creșteri vertiginoase a sumelor de capital, investit în sectorul agrar după finalizarea privatizării în masă a pământului și patrimoniului agricol, în realitate situația la capitolul de investiții în agricultură este deloc optimistă.

În calitate de sursa principală de îngrijorare servește însăși faptul, că pe tot parcursul a primei etape de reformare (etapa de privatizare a. 1991-2000) sectorul agrar practic a fost lipsit de orice fel de investiții. Spre sfârșitul acestei perioade (a. 2000) investiții anuale în acest sector din toate sursele de finanțare au constituit abia 28,2 lei în calcul la un hectar de pământ agricol, intensiv lucrat (pământul arabil plus plantații multianuale).

În condițiile lipsei aproape depline a investițiilor, practic a fost blocat procesul de reproducere nu numai lărgită, dar și simplă a fondurilor fixe. Alături de uzura fizică acestea din urmă au suferit mult și din cauza privatizării deseori stihionice și ilicite. Ca urmare, în toată perioada susmenționată a avut loc decapitalizarea cu ritmuri accelerate a agriculturii.

Decapitalizarea înseamnă pierderea locurilor de muncă, cel puțin, locurilor de muncă cu nivelul destoinic de salarizare. Agricultorii, însă, au rămas tolerabili față de problema indicată, toții fiind în așteptarea privatizării pământului. La finalizarea acestui proces (a. 2000), s-a dispărut și răbdarea țăranilor vis-a-vis de problema investițiilor și respectiv, locurilor de muncă. Cu hârlețul și sapă de lemn nu prea va fi lucrat chiar și pământul propriu. Cele mai mari pierderi de investiții (locuri de muncă) în primele 10 ani de reformare au suferit: (i) sectorul zootehnic (complexuri zootehnice și fermele gospodăriilor mari au fost distruse în primul rând); (ii) plantații multianuale; (iii) ramuri intensive din fitotehnie (inclusiv – serele de plantat răsad și alte suprafețe

de pământ acoperit), consecutiv producerea legumelor, tutunului și aproape a tuturor genurilor de culturi furajare; (iv) sistemele de irigare; (v) parcul de tractoare, de transport și de mașini agricole; (vi) infrastructura anterior existentă de deservire tehnică, de reparație, de aprovizionare etc.

Cu părâre de rău, tabloul general de mișcare a fondurilor fixe în tot sectorul agrar practic nu este reflectat de către statistica oficială. Sunt cunoscute doar cifrele privind dinamica și volumul fondurilor fixe de producție a întreprinderilor agricole. Aceștea din urmă sunt și beneficiarii principali (dar și sursa de bază) a investițiilor agricole. Este cunoscut, de asemenea, că toate aceste întreprinderi (în ultimii ani – 1719 la număr) prelucrează aproximativ 1/3 din pământurile agricole intensiv lucrate și produc în medie 28.0 la sută din toată producția agricolă, evaluată în prețuri curente ale anilor respectivi. Tot în aceste întreprinderi (deseori numite – corporative) în ultimii ani se produce 3,5–4,6% de carne, 4,2–4,7% de lapte și aproximativ 37-34% de ouă. Deci, este de concluzionat specializarea clar pronunțată a gospodăriilor corporative în producerea produselor fitotehnice, 86 la sută din suprafața arabilă fiind destinată cultivării cerealielor și oleaginoaselor.

Volumele absolute și relative a investițiilor și fondurilor fixe a gospodăriilor corporative în perioada de postprivatizare sunt reflectate în tabelul 3 (fig. 3).

Tabelul 3

Dinamica indicilor de investiții și asigurării întreprinderilor agricole cu fondurile fixe de producție

Indicatorii	Anii									a. 2008 în % către a. 2000	
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008		
Investiții în capital fix pe obiecte de menire productivă:											
- total, mln. lei	60,2	113,7	159,9	186,7	308,2	460,0	498,6	743,3	1025,5	17,0 de ori	
- în calcul la 1 ha de pământ agricol intensiv lucrat, lei	28,2	53,3	75,0	87,6	144,6	215,8	233,9	345,1	482,9	17,1 de ori	
Fondurile fixe de producție cu destinație agricolă:											
- total, mln. lei	3764	2911	3120	3483	4030	4262	4639	4708	5355	142,3%	
- în calcul la 1 ha de pământ agricol intensiv lucrat, lei	1765,5	1365,4	1463,4	1633,7	1890,2	1999,1	2175,9	2208,3	2521,8	142,8%	

Din datele tab. 3 putem face concluziona că fie și cu ritmuri foarte înalte de creștere (de 17,0 de ori în anii 2000-2008), dat fiind faptul că investițiile în anul de bază (a. 2000) au fost aproape simbolice, fluxul investițional, totuși, nu asigură ritmuri adecvate privind restabilirea și creșterea dinamică a potențialului de producție în sectorul agrar.

Corelația dintre uzura fondurilor fixe și reînnoirea lor pe contul investițiilor efectuate a fost de așa natură că numai spre a. 2004 s-a manifestat o creștere absolută (cu 7,1 la sută) a fondurilor fixe în comparație cu a. 2000. Spre sfârșitul perioadei analizate (a. 2008) această creștere a constituit în total de 42,3 %. Este de menționat că în analiza dată au fost reflectate numai fluxurile investiționale ale sectorului corporativ

de producție agricolă, care, reamintim, ocupă aproximativ 1/3 din suprafețele agricole și asigură producerea 1/4 din produsul agricol brut.

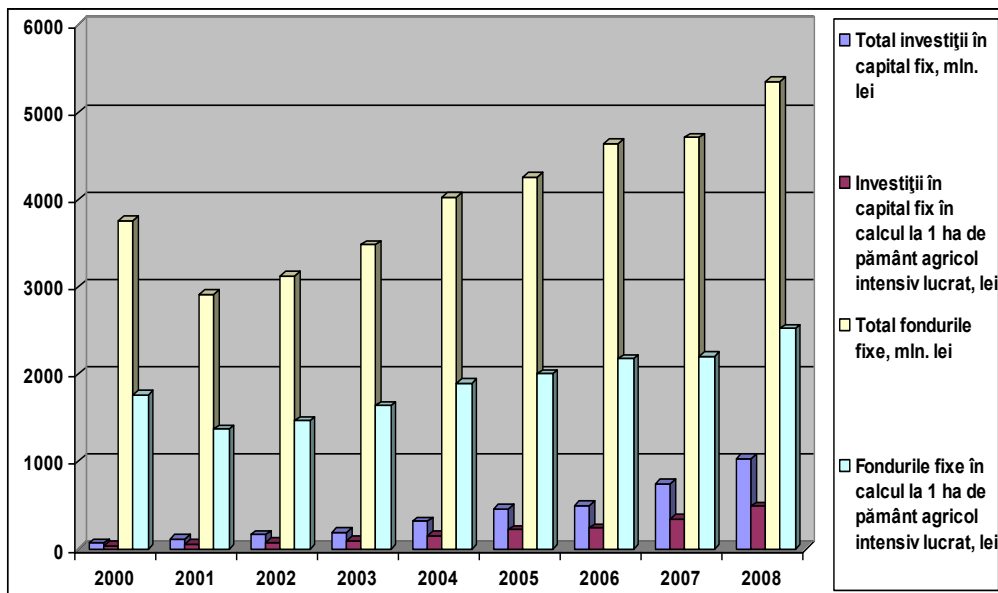

Fig. 3. Tendințele asigurării întreprinderilor agricole cu investiții și fondurile fixe

Luând în considerație caracterul de autoaprovizionare a sectorului mic de producție agricolă, care, chiar, dacă produce 3/4 din produsul agricol brut, totodată, practic nu-l orientează spre piață, ci spre autoconsum, neavînd aproape nici-o șansă de a se autodezvolta în asemenea condiții. Anume acest sector, cu părere de rău, este lipsit și de susținere financiară adecvată din partea statului. În calitate de principalele bogății în cadrul sectorului mic de producție agricolă sunt evidențiate: (i) șeptelul de animalele și păsări; (ii) plantații multianuale; (iii) pământul agricol (intra- și extravilan). Analiza efectuată ne arată, că în afară de pământuri agricole și gospodăriile casnice ca atare, toate celelalte genuri de bogăție a țăranilor în perioada de postprivatizare s-au diminuat în volumele fizice și au pierdut din valoarea s-a sub aspectul calitativ (îmbătrânirea plantațiilor, uzura fizică și morală a mijloacelor și/sau uneltelor de producție). O mare parte din pământuri agricole din sectorul mic de producție ani la rând rămân nelucrate. Datele oficiale ale Agenției Relații Funciare și Cadastru a Republicii Moldova arată, că la 1 ianuarie 2008 din toată suprafață terenurilor agricole (2506,2 mii ha) – 21,7 mii ha sau 0,9 la sută au fost categorisite ca suprafețele – pârloage [3].

Dimensiunile degradării bazelor tehnico-materiale a sectorului mic de producție agricolă sunt greu, în unele cazuri, imposibil de evaluat. Ca exemplu, putem constata, doar, că într-un singur an (a. 2007), șeptelul de vaci mulgătoare din acest sector s-a micșorat cu 37,0 mii de capete. Valoarea de piață a unei cirezi de vaci de asemenea proporții constituie mai mult de 370 mil. lei sau 50 sută din toată suma de investiții în agricultură, efectuată din toate sursele de finanțare în anul respectiv.

Ca urmare a investigațiilor la capitolul de investiții și formarea fondurilor fixe de producție, putem concluziona, că în toată perioada de reformare (atât până la finalizarea procesului de privatizare, cât și după) sectorul agrar este supus unui scenariu permanent de decapitalizare. Chiar, dacă nu toate ramurile și/sau subramurile în egală măsură își pierd potențialul său de producție, toată agricultura degradează treptat și univoc ca un domeniu de activitate economică în spațiul rural. Indicatorii principali de degradare le constituie: (i) pierderea locurilor de muncă cu nivelul acceptabil de salarizare, (ii) emigrarea în masă a agricultorilor și locuitorilor satelor moldovenești în orașele, municipiile și peste hotarele țării. Drept consecință a decapitalizării sectorului agrar apare un al treilea factorul puternic de risc privind asigurarea securității alimentare a țării – deficitul acut al forței de muncă în sectorul agrar și depopularizarea spațiului rural în întregime.

Începutul exodului masiv al agricultorilor din sectorul agrar și, evident, din spațiul rural a fost înregistrat la etapa imediat următoarea finalizării procesului de privatizare a pământului și patrimoniului agricol (a. 2000). Până la această finalizare, luând în considerație mersul inadecvat al reformelor în domeniul industriei și izbucnirea crizei financiare regionale din Federația Rusă (a. 1998), numărul persoanelor, ocupate în sectorul agrar a fost în permanentă creștere. Odată cu obținerea drepturilor multășteptate de proprietate privată asupra pământului, o mare parte din agricultori, în primul rând oamenii tineri, cu studii medii, medii speciale și superioare de calificare, au pornit în căutarea locurilor mai bine plătite de muncă. Tendințele de micșorare a numărului persoanelor, ocupate în sectorul agrar în perioada de post privatizare sunt reflectate în tab. 4 (fig. 4, 5).

Tabelul 4

Dinamica modificărilor populației țării, ocupate în agricultura, silvicultura și pescuit

Indicatori	Indicatori									a. 2008 în % către a. 2000
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
1. Numărul persoanelor, ocupate în agricultură, silvicultură și pescuit:										
▪ total, mii pers.	766	764	747	583	533	537	422	409	38,9	53,4
▪ în procente către totalul populației, ocupate în economia națională	50,6	51,0	49,6	43,0	40,5	40,7	33,6	32,8	31,1	-17,8 un.pr.
▪ lucrători, angajați conform contractului (lucrători înămiți), mii pers.	184,9	165,7	157,7	137,4	126,7	113,4	92,3	78,9	70,0	42,7
2. Numărul mediu anual al lucrătorilor întreprinderilor agricole corporative:										
▪ total, mii pers.	176,9	158,4	153,6	139,4	125,0	115,0	95,7	84,7	74,2	7,9
▪ în calcul la o întreprindere, pers. medie anual	202,6	153,2	124,0	103,4	85,7	75,5	62,9	49,3	47,2	24,3
Remunerarea medie lunara a muncii, lei:										
▪ pe economia națională	408	544	692	891	1103	1319	1697	2065	2530	506,1
▪ pe agricultura	252	315	394	499	643	744	915	1099	1484	436,1
▪ în gospodării corporative	202	242	292	363	480	537	607	732	1034	362,4

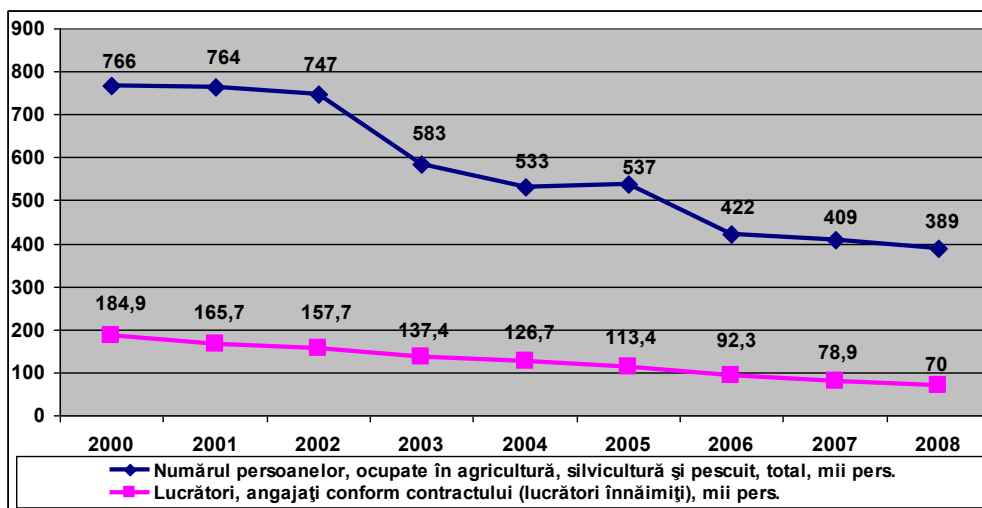

Fig. 4. Dinamica numărului de persoane, ocupate în sectorul agrar

Alături de un șir întreg de alți factori negativi anume faptul, că remunerarea medie anuală a muncii lucrătorilor agricoli în toată perioada de post privatizare s-a micșorat practic permanent în comparație cu media lunară pe economie națională în ansamblu (de la 61,8 % în a. 2000 până la 40,9 în a. 2008) a provocat acest exod masiv și fără de sfârșit al forței de muncă din agricultură și din spațiul rural în întregime.

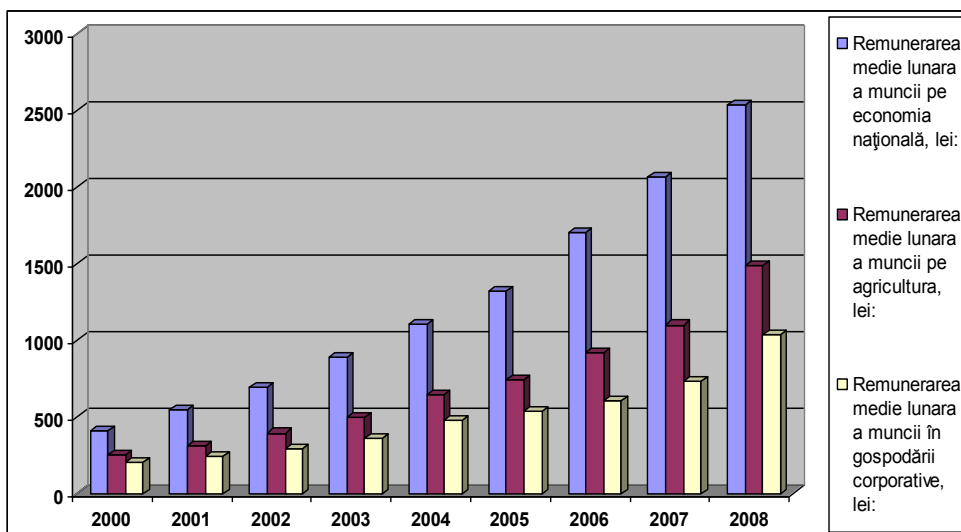

Fig. 5. Nivelul de salarizare a lucrătorilor din sectorul agrar

Făcând această constatare tristă, precum, că numărul mediu anual al lucrătorilor la o întreprindere agricolă cu suprafață cultivată de pământ agricol în jur de 500 ha pentru fiecare întreprindere constituie abia 50 de persoane (adică în medie 10 ha la fiecare câte un lucrător), evident, că nu putem aștepta, că anume, aceste structuri organizatorice se vor ocupa cu culturi agricole de valoare adăugată înaltă (sporită). Doar este bine cunoscut, că mai mult de jumătate din personalul angajat al întreprinderilor agricole corporative îl constituie managerii, lucrători din oficiu (contabilii, economiștii, deservirea cadrelor), șefii de depozite precum și paznicii de toate feluri. Deci, corespunzător, cei care nemijlocit lucrează pământul au o sarcină dublă, adică – 20 ha și mai mult în calcul la o persoană. Cu asemenea sarcini și luând în considerație starea precară a tehnicii agricole, tehnologii aplicate de mult învechite etc., nu ne rămâne decât de a aprecia la justa valoare faptul, precum că pământul este arat și semănat măcar cu culturi grăunțoase, ca să nu rămâne pârloagă.

Totodată, fiind rupți din contextul abordării complexe a dezvoltării sectorului agrar și spațiului rural în întregime, ocupând o nișă excesiv de îngustă pe piața produselor agro-alimentare (producerea grăunțoaselor, culturilor tehnice, cu excepția tutunului, și îngrijirea plantațiilor multianuale) întreprinderi agricole corporative permanent sunt supuse riscului imposibilității desfacerii produselor obținute din simplul motiv, că ciclul de rotație a mărții nu este închis. Cultivarea grâului (mai ales grâului furajer) are sens, dacă în paralel să se dezvoltă sectorul de producție a cărnii, laptelui, ouălor, peștelui etc.

Cu părere de rău, acest lucru nu se vede în componenta structurală a sectorului agro-alimentar autohton. De aici instabilități și incertitudini, mișcări imprevizibile ale prețurilor de realizare, care în ultimii luni de zile sunt puternic influențați și prin apariția crizei financiare în plan regional și global.

Alături de existența așa numitelor riscuri de sisteme, riscurilor, care au fost, sunt și vor mai rămâne atâta timp, câte vor fi prezente aceste schimonosiri (disproporții) structurale, deci, alături de riscuri sistemice agricultura autohtonă este supusă și influenței negative a unor riscuri epizodice sau periodice, dar consecințele cărora nu sunt mai puțin considerabile din punctul de vedere a pagubelor pricinuite.

Reieșind din cele susmenționate, putem concluziona că schimonosiri și disproporții structurale, lipsa investițiilor și înzestrarea tehnico-materială precară a sectorului agrar, exodul în masă al forței de muncă, etc. fac parte din așa numitul grupul de riscuri de sisteme. Riscuri de sisteme sunt relativ ușor prognozate, iar eliminarea lor poate fi organizată prin luarea măsurilor la fel sistematizate, fie că e vorba despre restabilirea proporțiilor sectoriale optime, fie că se are în vedere asigurarea agriculturii cu susținerea financiară din partea statului, ulterior - cu tehnologii și tehnici moderne, cu forța de muncă calificată, etc.

O altă grupă de riscuri constituie cele ocazionale sau riscuri epizodice. Spre deosebire de prima grupă, riscuri nesistemice reprezintă un pericol nu mai puțin considerabil pentru procesul de producție în sectorul agrar.

Independent, dacă sunt de ordin natural sau de cel antropogen, aceste riscuri sunt greu, iar în mai multe cazuri practic imposibil de prognozat. Cu toate, că riscurile respective fac parte componentă dintr-un singur grup, fenomene dezastruoase, prin care

ele să se materializează, sunt destul de multiple. La nivelul cel mai înalt de abstracție ele pot fi clasificate în modul precum urmează (tab. 5).

Tabelul 5**Clasificarea riscurilor și fenomenelor dezastruoase de materializare a acestora**

Riscuri naturale	Fenomene dezastruoase
I. Geodezice	Cutremuri de pământ Alunecări de teren Distrușgerea digurilor, barajelor etc. cu apariția fenomenelor de inundație, de potop etc.
II. Meteorologice	Secetă, ploi torențiale, furtuni, geruri târzii de primăvară, geruri timpurii de toamnă, geruri puternice de iarnă, ghețușuri, polei etc.
III. Biologice	Boli și/sau vătămători în sectorul fitotehnic, boli infecțioase în sectorul zootehnic, epizootii etc.

Mult mai numeroase, totuși, sunt riscurile de origine antropogenă, inclusiv riscuri economice, financiare, tehnogene, sociale, juridice etc.

Lipsa încasărilor constituie unul din cele mai principale obstacole pe calea dezvoltării dinamice a sectorului agrar. În baza analizei efectuate putem constata proporții inadecvate dintre contribuția sectorului agrar în formarea PIB-ului național (8,8 % în a. 2008 și 8,5 % în a. 2009) și volumul încasărilor de la vânzări ale agenților economici din sectorul agrar (agricultura, silvicultura și pescuit) [4]. Tendințele negative de micșorare permanentă a ponderii sectorului agrar în totalul veniturilor din vânzări pe economia națională sunt reflectate în tab. 6 (fig. 6).

Tabelul 6**Dinamica indicatorilor din vânzări**

Indicatori	2000	2005	2006	2007	2008	a. 2008 în % către a. 2000
Venituri din vânzări ale agenților economici, total pe economia națională, mln. lei (prețuri curente)	35265,3	97668,3	117372,4	148512,7	175058,4	496,4
Inclusiv: agricultura, economia vânătorului și silvicultura:- mln. lei	2239,3	4405,0	4145,3	4184,2	5639,3	251,8
- % din totalul vânzărilor	6,3	4,5	3,5	2,8	3,2	-3,1 p.p.

Faptul că la fiecare câte un procent din contribuția s-a în formarea PIB-ului național sectorul agrar câștigă abia 0,38 de procente din suma totală a încasărilor pe economia națională constituie cea mai elocventă confirmare a discriminării acestui sector anume în ce privește direcționarea fluxurilor bănești. Vorbind la figurat, putem

concluziona, că la etapa de postprivatizare (de la 2000 încoace), banii practic ocolesc nu numai sectorul agrar, dar și tot spațiul rural în întregime. Este imposibil de închipuit, că anii la rând un sector atât de important de activitate economică, precum este agricultura, va funcționa reușit în producere unui procent din PIB-ului țării, obținând în schimb abia 1/3 dintr-un procent de încasări (venituri) naționale.

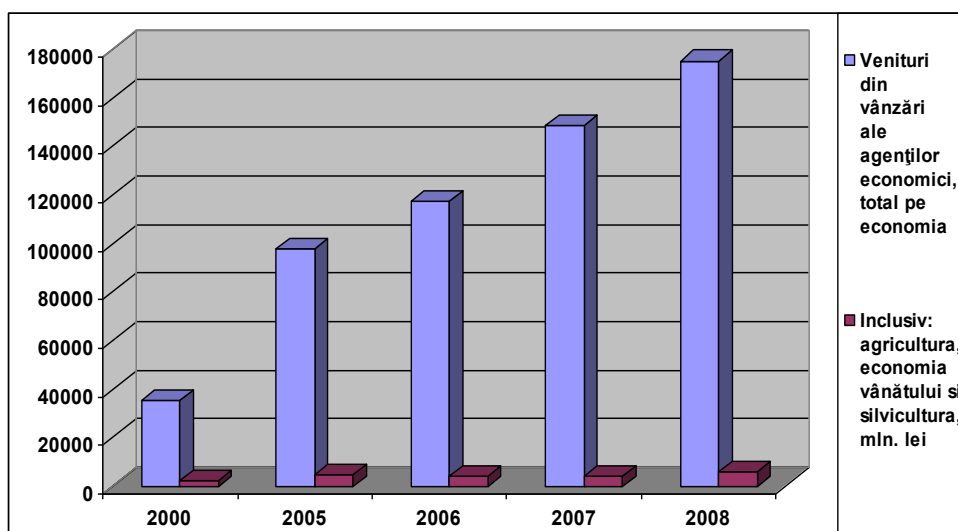

Fig. 6. Tendințele încasărilor din vânzări la nivel național și cel din sectorul agrar

Alături de vânzările produselor și/sau serviciilor încasările agriculturii în perioada analizată sunt formate din vânzare activelor pe termen lung și obținerea creditelor sau împrumuturilor. Tabloul general de formare a fluxurilor bănești în cadrul agriculturii autohtone este reflectat în tab. 7 (fig. 7).

Tabelul 7

Sursele și mărimea încasărilor agenților economici din agricultură

mIn. lei

Indicatori	2000	2005	2006	2007	2008	2008 în % către a. 2000
Încasări de la vânzarea producției la nivel național	28824,4	100031,9	121080,0	154436,0	179870,8	624,0
Sursele de încasări pentru agricultură:						
- vânzarea producției, mărfurilor și serviciilor	2239,3	4405,0	4145,3	4184,2	4822,2	215,3
- vânzarea activelor pe termen lung	3,8	13,5	23,4	53,3	30,2	794,7
- primirea creditelor și împrumuturilor	107,7	799,9	762,8	1121,7	1194,7	1109,3
Total încasări în agricultură	2350,8	5218,4	4931,5	5359,2	6074,1	258,4
Ponderea încasărilor agrare din vânzări în totalul încasărilor naționale din vânzări	7,8	4,4	3,4	2,7	2,7	-5,1 p.p.

Sursa: Biroul Național de Statistică [1]

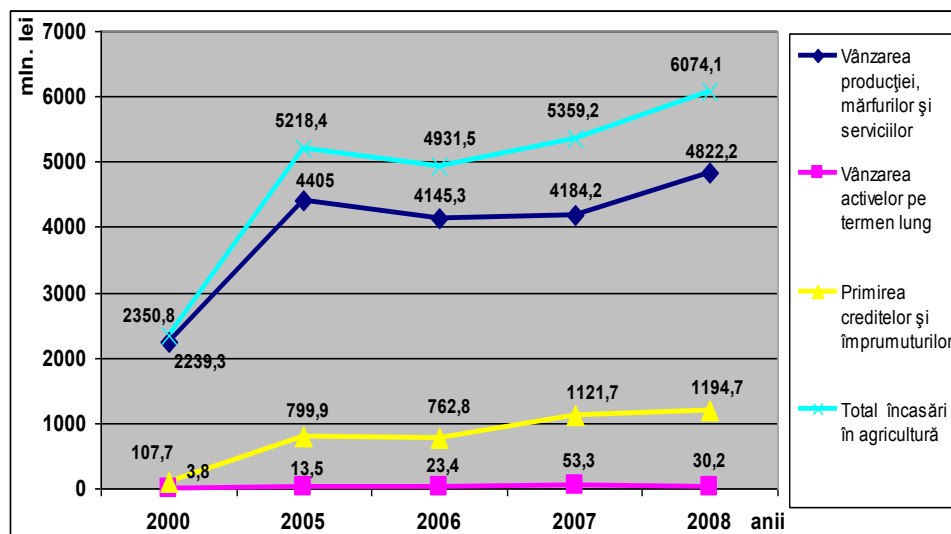

Fig. 7. Dinamica încasărilor în agricultură

Fie și cu contribuția vânzării activelor pe termen lung (care evident nu pot fi în creștere anii la rând), fie cu contribuția creditelor și împrumuturilor (volumul cărora a crescut în perioada analizată mai mult de 11,1 de ori), suma totală a încasărilor anuale ale agriculturii autohtone abia depășește cifra de 6,07 de mldr. de lei, cea ce constituie numai 2860,4 lei în calcul la un hectar de pământ agricol intensiv lucrat (pământul arabil plus plantații multianuale). Este clar, că volumele atât de modeste de finanțare a cheltuielilor curente nu sunt în stare de a satisface necesitățile operaționale în caz că vor fi cultivate legumele (cheltuieli variabile – 12600 lei/ha), fructe (12054 lei/ha), struguri (9800 lei/ha) și alte culturi cu potențial sporit de valoare adăugată brută. Practic pe deplin decade din această listă și sectorul zootehnic. Excepție o face ramura avicolă, care a păstrat în anii de reformare nereușită și nefinalizată, potențialul său de producție anterior existent și la etapa actuală manifestă rezultatele economice relativ bune de funcționare.

Încasările bănești atât de mici sunt abia suficiente numai pentru producerea culturilor grăunțoase, care de fapt și ocupă aproape 85 la sută din suprafața arabilă a agriculturii autohtone. Cheltuielile relativ mai mici, însă, nu asigură obținerea câștigurilor mai mari. Cu excepția florii soarelui, soiei și (periodic) rapiței, toate celelalte culturi grăunțoase nu aduc beneficii mari producătorilor agricoli. Și mai puțin eficiente sunt afaceri cu exportul acestor culturi, mai ales, dacă vom lua în considerație faptul că concomitent cu exportul culturilor relativ ieftine (orzul, porumbul, grâul etc.), importăm produsele zootehnice relativ și absolut scumpe (carne și produsele din carne, pește, produsele lactate etc.).

Drept consecință, rămâne în pierderi atât economia agrară, cât și economia națională în întregime. În comparație cu cota agriculturii în PIB-ului țării, suma

datoriilor agricole nu că este în permanentă creștere, ci chiar depășește cifra contribuției agrare în formarea PIB-ului național (tab. 8, fig. 8).

Tabelul 8

Datoriile agenților economici din agricultura

(prețuri curente)

Indicatori	Anii						a. 2009 în % către a. 2000
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	
Contribuția sectorului agrar în formarea PIB-ului național, mln. lei	4066	6158	6475	5317	5596	5103,7	125,5
Datoriile agenților economici din agricultură, silvicultură și pescuit	3034,6	3459,0	4398,7	4500,1	4969,5	6032,8	198,8
Corelația dintre datoriile și contribuția sectorului agrar la formarea PIB-ului național	0,75	0,56	0,68	0,85	0,89	1,18	+ 0,43 un. conv.

Însăși faptul că ritmuri de creștere a datoriilor agricole în toată perioada analizată cu mult au depășit ritmurile creșterii contribuției sectorului agrar în formarea PIB-ului țării a provocat depășirea în a. 2009 sumei datoriilor asupra produsului intern brut agricol. De menționat, că suma indicată a datoriilor depășește cu 12,6 la sută valoarea fondurilor fixe de producție cu destinația agricolă, ceea ce poate fi calificat ca și o stare de faliment a ramurii în întregime.

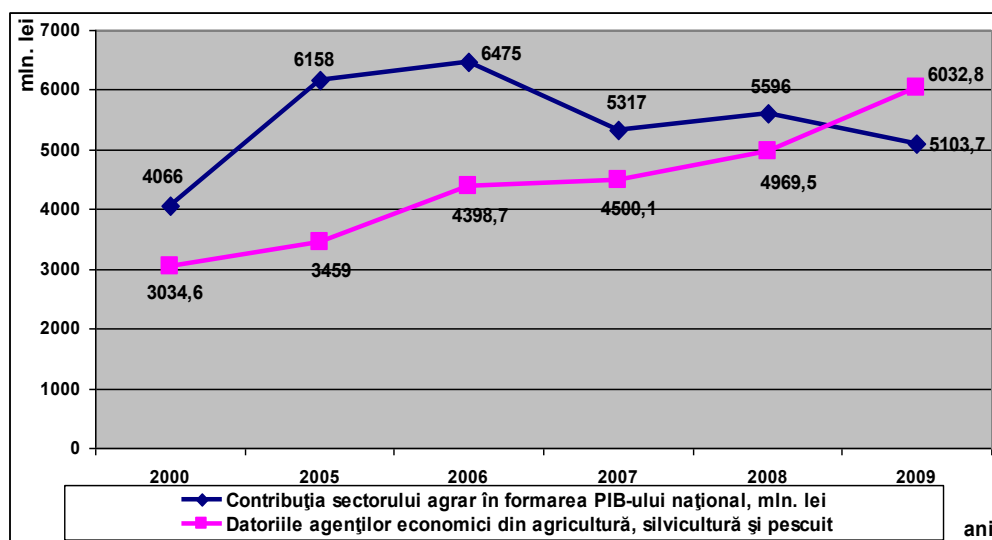

Fig. 8. Dinamica datoriilor sectorului agrar

În condițiile lipsei permanente a banilor disponibili, relativ și absolut mici rămân, precum a fost deja menționat, niveluri de salarizare a lucrătorilor agricoli, niveluri de investiții în acest sector, nemaivorbind despre dezvoltarea infrastructurii

rurale, sferei sociale în spațiul rural etc. Din cauza sumelor mizerabile și scenariilor excesiv de complicate, practic nu ajute cu nimic și sistemul existent de subvenționare a activității agricole.

Teorii moderne din domeniul managementului riscurilor prevăd în calitate de mecanismul cel mai eficient de combatere a acestora – formarea și funcționarea reușită a sistemului de asigurări în agricultură.

Cu toate, că este lucrativ și eficient, acest sistem, totuși, are un anumit neajuns și anume: sistemul de asigurări contracarează nu atât riscurile, cât consecințele negative a acestora. Reieșind din această constatare putem concludem, că sistemul de asigurări poartă un caracter limitat, interesele acestui sistem fiind determinate de interese de grup, de interese de clan. Chiar dacă o întreprindere sau altă va primi niște plăți de despăgubire, societatea ca atare tot una va suferi de pagube materiale, uneori și cele omenești.

De aceea, este foarte important de aplicat (alături de sistemul de asigurări) și alte sisteme de combatere fizică a fenomenelor destructive din punct de vedere a procesului de producție.

Agricultura modernă este protejată în mod fizic contra mai multor fenomene de risc, însă cele mai principale din acestea din urmă sunt: (i) sistemele de irigare; (ii) sistemele de combatere a grindinei; (iii) sistemele veterinare de control; (iv) sistemele fitosanitare de control etc.

Este de menționat, că funcționarea reușită a sistemelor fizice de combatere a fenomenelor respective de risc aduce un beneficiu enorm atât a sectorului agrar, cât și economiei naționale în întregime. Totodată, în ultimii ani a avut loc o degradare complectă a sistemului de irigare a culturilor agricole. Drept consecință, pagubele de facto pricinuite a sectorului agrar numai într-un singur an – a. 2007, după sursele oficiale de informație, au depășit suma de 1 mlrd. de dol. SUA.

Nu este de mirat, dacă vom mai reaminti, că din aproape 228,2 mii ha de pământuri agricole irigabile anterior existente, în prezent, sunt utilizate în medie numai 30-32 mii ha, adică 13-14%. Au scăzut sub orice nivel de critică nu numai suprafețele irigate, dar și volumul pompat de apă, consumul energiei electrice la pomparea apei, alți indici rezulativi și cele de cheltuieli de bază, privind utilizarea sistemului de irigare ca factorul principal de combatere a secetelor. [5].

Concluzii și recomandări. Se apropie spre finalizare primul deceniu de activitate a complexului agroalimentar în condițiile dominării proprietății private asupra mijloacelor de producție, inclusiv asupra pământului agricol. Totodată, concluzia generală, bazată pe rezultatele analizei efectuate, o constituie accentuarea faptului deja pe larg recunoscut, precum că însăși procesul de privatizare nu soluționează toate problemele sectorului agro-alimentar. Fiind o bază trainică și durabilă a activității economice, proprietatea privată are nevoie de un „edificiu” nu mai puțin rezistent la provocările de toate genuri. Esența acestui „edificiu” o constituie formarea designului modern de colaborare a tuturor verigilor (treptelor) de mișcare a mărfii (produselor alimentare) pe tot lanțul valoric respectiv.

Lipsa, aproape deplină, a structurilor formalizate de integrare pe verticală (de la câmpul/ferma producătorului până la masa consumatorului) au provocat apariția în

cadrul complexului agroalimentar (virtual existent) a unui număr considerabil de agenți economici pur speculativi (fantomе, înființate pentru o zi, ba chiar și pentru o singură afacere), care au provocat și continue s-o provoacă degradarea, la caz, distrugerea agriculturii autohtone.

Nivelul deposedării agriculturii și, parțial, industriei de procesare a materiei prime agricole, poate fi ușor stabilit prin comparația cifrei de consum general al produselor alimentare (aproximativ 20,8 la sută din toată suma vânzărilor pe economia națională, ce constituie, conform datelor a. 2008, aproximativ 36,4 mlrd. lei sau – 28,0 lei zilnic în calcul la un om), deci, din această sumă numai 5,6 mlrd. lei sau 15,4 % cade pe seama agriculturii autohtone. Restul 30,8 de mlrd. lei sau 84,6 la sută sunt încasările industriei de procesare, transportului, dar mai ales, comerțului, care aproape pe deplin sunt orientate spre procesare, transport, comercializare a produselor din import. Prin contribuția exportului situația aproape nu se schimbă, având în vedere că o mare parte din produsele agricole se exportează în stare procesată respectiv, câștigurile rămân pe seama industriașilor, structurilor comerciale etc.

Depășirea stării de criză de lungă durată, în care se află sectorul agrar la etapa s-a de postprivatizare, poate fi asigurată prin aplicarea mai multora din măsuri de combatere a riscurilor menționate. Din punctul de vedere organizatoric, în calitate de cea mai ieftină, dar cu efectul sporit, din măsurile preconizate, este necesar de accelerat procesul de consolidare a exploatațiilor agricole în bază unui scenariu bine argumentat de integrare pe verticală. Ca exemplu, poate fi menționată necesitatea restabilirii în drepturile sale legitime a holdingurilor agro-alimentare, sub „acoperișul” juridic al cărora vor fi plasate atât întreprinderi agricole, cât și întreprinderi de prelucrare a materiei prime agricole de transport și de comercializare.

Din analiza efectuată putem constata, că din componența aproximativ de 1/3 din întreprinderi agricole, care și în condițiile crizei actuale au rezultatele economico-financiare bune, aproape fiecare dispune de capacitățile proprii de procesare, iar o mare parte din ei au și suprafețele „de firmă” de comercializare.

Alături de holdinguri, ca o structură supracentralizată din punctul managerial de vedere, pot fi propuse pentru implementare practică sisteme organizatorice de tip „cluster” sau alte forme asociative de integrare pe verticală a producătorilor agricoli, procesatorilor și comercianților.

BIBLIGRAFIE

1. „Why Chinese Imports Stand to Alter Grain Markets” by Marc Schober. <http://seekingalpha.com/article/220740-why-chinese-imports-stand-toalter-grain-mar>.
2. Anuarul statistic al Republicii Moldova // Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Chișinău, a. 2009.
3. „Cadastrul funciar al Republicii Moldova” la 1 ianuarie 2008 // Agenția Relații Funciare și Cadastru a Republicii Moldova, Chișinău, 2008, pag.6.
4. Moldova în cifre // Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, Chișinău, a. 2010, pag. 46. <http://www.statistica.md>